

220.000 danskere har en diabetesdiagnose i dag.

430.000 forventes at have en diabetesdiagnose i 2030.

Kilde: Jyllands-Posten

ROLIG. Stress kan ikke afhjælpes ved lokale, ukoordinerede tiltag, skriver centerleder Christian Gaden Jensen. Der er snarere brug for lovgivning, pengepuljer og en national handlingsplan, hvis man vil dæmpe den nationale stress. Arkivfoto: Joachim Adrian

Stressfri. Mental sundhed er en god forretning

Fagfolk og politikere taler om en national handlingsplan imod stress. Det er en sikker investering.

ANALYSE

CHRISTIAN GADEN JENSEN

Lad os begynde med et tal. De forebyggende indsats på de nye stressklinikker i Københavns og Aalborg Kommune koster 10.000 kroner per borger. Det lyder måske dyrt, men til sammenligning koster det samfundet 10 millioner kroner, når en folkeskolelærer i 40-års alderen bliver permanent stresssygemeldt. Altså 1.000 gange så meget. Så hvis bare klinikkerne kan hjælpe én folkeskolelærer til ikke at sygemelde sig, er der 'betalt' for tilbuddet til 999 andre borgere.

Dette er blot gevinsten ved at hjælpe én stresset folkeskolelærer. Stressklinikkerne hjælper hundrevis af borgere hvert år og dokumenterer socioøkonomisk overbevisende effekter på stress, depressionssymptomer og mental sundhed. Kommunerne har med klinikkerne bevist, at det kan lade sig gøre at lave forskningsbaseret, effektiv stressbehandling i det offentlige.

MEN KAN DET betale sig at investere i at forebygge og behandle stress i national skala?

Lidt flere tal: I 2006 angav forskellige undersøgelser, at stress koster samfundet omkring 6 milliarder kroner, fordi nogle dør, og nogle forlader arbejdsmarkedet som følge af stressrelaterede sygdomme.

I 2014 var prisen for stress ifølge Statens Institut for Folkesundhed 14 milliarder kroner, og i 2016 anslået Danica Pension omkostningen af stress til 16 milliarder kroner årligt. Udgifterne for stresssygdomme stiger altså.

Men hvad med dem, som ikke sygemelder sig? De ledere og medarbejdere, som bliver på arbejdet, selv om de fungerer dårligt efter lang tids belastning i arbejdslivet eller privatlivet? En af de stør-

ste økonomiske omkostninger ved stress er, at mennesker under kontinuerligt pres producerer mindre og leverer lavere kvalitet, selv om de ikke melder sig syge. I 2015 vurderede FTF og LO, at det danske samfund går glip af mellem 60 og 80 milliarder kroner årligt på grund af dårligt arbejdsmiljø. En enorm omkostning.

Til sammenligning: Danske kommuners sundhedsudgifter er omkring 40 milliarder kroner årligt, omlægningen af det danske boligskattesystem vil koste 25 milliarder kroner frem mod 2025, og det danske forsvars årsbudget er ca. 20 milliarder kroner.

DE DIREKTE og indirekte tab på grund af stress koster altså det samme, som alle disse samfundsposter tilsammen, og stress koster samfundet mere og mere.

Både fordi flere bliver stressede, og fordi sundhedseffekterne af vedvarende stress stiger over tid for den enkelte. Både sundhedssektoren, forsikringsbranchen og virksomheder melder om stigende udgifter til stressrelaterede sygdomme. Udgifter i form af nedsat produktivitet og kvalitet i arbejdet, øget risiko for angst og depression, smerter, søvnforstyrrelser, hjerte-kar-sygdomme, overvægt, tab af erhvervssevne, førtidspension og død.

Stress er ikke kun ødelæggende for den enkelte og familierne. Det forringer også Danmarks bruttonationalprodukt (bnp), for stress forøger samfundets sundhedsudgifter og sænker produktiviteten. Den Europæiske Arbejdsmiljøorganisation rapporterede i 2015, at stress i England, Schweiz og Holland koster 1-3 procent af landenes bnp.

Danmarks bnp var i 2016 på 2.061 milliarder kroner. Hvis omkostningen i Danmark er omtrent den samme som i de andre lande, koster stress 20-60 milliarder kroner på landets bnp.

BEFOLKNINGENS mentale sundhed er ikke et synkret skib. I tre årtier er kurven for stress kun gået op. WHO anslår, at stressrelaterede psykiske lidelser i 2020 vil udgøre en af de største sundhedsøkonomiske byrder i verden.

Den Europæiske Psykiatriforening pegede i 2012 på, at forskningsbaseret mental sundhedsfremme er den eneste måde, Europas lande kan vende kurven på. Behandlingssektorerne kan ikke klare det selv, for når psykiske sygdomme først er blevet alvorlige, er det svært at behandle dem succesfuldt.

Forebyggelse og tidlige stressbehandlinger er derimod effektive. Amerikansk

forskning viser, at hver fjerde depression kan forebygges med terapi. En analyse af over 100 virksomheders brug af evidensbaseret mental sundhedsfremme viser en *return of investment* på omkring 300 procent. Det er altså økonomisk sundt fornuft at investere i menneskers mentale sundhed.

Allerede i 2007 påviste Statens Institut for Folkesundhed, at langt de fleste stressindsatser i Danmark udbydes uden evidensgrundlag, og på Københavns Universitet har vi i januar i år undersøgt 33 repræsentative kommuners stressindsats og konkluderet, at 70 procent af dem ikke har tilbud til stressramte. Alligevel rummer regeringens, Danske Regioner og KL's *Nationale Mål for Sundhedsvæsenet* fra 2016 ingen målsætninger for mental sundhed eller stressbehandling. De nationale mål handler alene om de store fysiske sygdomme, selv om mentale lidelser snart er ligeså dyre for samfundet.

Stress er så alvorligt og udbredt, at vi har brug for initiativer, hvor mange parter sætter sig ned og finder løsninger, for eksempel som i Stressalliancen, hvor pensionselskaber, fagforbund stressforskere og politikere forsøger at finde løsninger.

Og politikernes initiativ er afgørende.

Stress kan ikke afhjælpes ved lokale, ukoordinerede tiltag. Der er brug for politisk fokus, for lovgivning og pengepuljer og en national handlingsplan i stor skala. Politikkerne skal sikre de langsigtede perspektiver og stille krav om, at der i det offentlige arbejdes evidensbaseret med stress. Vi har brug for vidensudvikling, evidensbaserede metoder til stressvurdering og stressbehandling, og vi har brug for en stress-specialisering i sundhedssektoren.

En national handlingsplan mod stress tager tid og koster penge, og det vil være et markant skifte i dansk sundhedspolitik. Sådan noget sker typisk efter årtiers indikationer, og tiden er moden nu. Det er det eneste ansvarlige skridt. Det er nu, Danmark skal ændre kurs og fokusere sundhedspolitikken på at forebygge stress og bevare mental sundhed. Og så er det ovenikøbet en god forretning - investeringen kommer mange fold igen.

analyse@pol.dk

Christian Gaden Jensen er centerleder, ph.d., postdoc i stressforskning og sundhedspsykologi ved Center for Psykisk Sundhedsfremme, Institut for Psykologi, Københavns Universitet, samt ledende forsker bag 'Åben og Rolig'-metoden.

Cirkulær økonomi er ikke øko-romantik

rede kulfibersejl fra America's Cup-kap-sejlsjaden. I IKEA genopstår brugte PET-flasker og træaffald i nye køkkenelementer. Det giver gode, unikke historier - og det giver god økonomi.

Virksomheden Convert udnytter spild fra industriproduktion til at skabe nye produkter. Eksempelvis bliver tekstil eller affaldstrøe omdannet til måtter, der kan anvendes som isoleringsmateriale. Den virksomhed, der producerer affaldet, får et meningsfuldt produkt retur. Det skaber små kredsløb, hvor affald ikke eksisterer.

Hos Arla Foods har man lavet en lukrativ forretning ud af valle, et restprodukt af osteproduktionen. Fra at være en skraldespandsdivision, hvor vallen blev anvendt til laveste værdi som dyrefoder, er vallen i dag en kommerciel juvel med en omsætning på ca. 3 mia. kr., og 5 mio. tons valle fra ind- og udland bliver omsat til kosttilskud, modernælkserstatning og ingredienser som kulhydrater, proteiner og mineraler, der anvendes i fødevareresektoren og medicinalindustrien.

BestGreen i Horsens, der finansierer, installerer og driver varmepumper, tilbyder en fast pris, når kunder skifter fra olie eller gas. Det fjerner den økonomiske usikkerhed fra ligningen for en mere bæredygtig udnyttelse af energien. Det betyder en CO₂-besparelse på 100 pct. For virksomheder og kommuner medfører det en besparelse på mellem 10 og 25 pct. af driftskostningerne. Det er win-win.

Virksomheden TiertAsset har gjort en forretning ud af at genbruge it-udstyr. Med finansiering fra Vækstfonden opkøber de pc'er, tablets og smartphones, reparerer og genstarter for så at videresæl-

Cirkulær økonomi er hverken varm luft, lom-mefilosofi eller økoromantik

udvinder fosfor fra spildevandet. Det gælder det lokale vandmiljø og giver en indtægt fra fosforproduktion, der kommer kunderne til gode. Samtidig medfører den lavere mængde af fosfor i det rensede spildevand en betydelig besparelse på vedligeholdelsen af rør og pumper på rensesanlægget. Det har et eksportpotentiale på op til 1,6 mia. kr. over de næste 10 år.

CARLSBERG HAR netop lanceret sin egen ambitiøse målsætning for en nedsættelse af vandforbruget i produktionen med 50 pct. frem mod 2030. Alt det vand, der ikke ender i produktet, skal tilbage i kredsløb. Enten i andre produkter, til brug for andre industrier eller gennem sikker returering til miljøet. Lykkes det, vil det betyde en besparelse på mængden svarende til mere end 8.000 olympiske svømmebassiner - hvert år.

De gode historier er der heldigvis mange flere af, og de viser individuelt og samlet vejen til at realisere potentialet i forretningsmodeller, der vokser ud af en cirkulær tankegang. Men de skal blive til reglen frem for undtagelsen. Målet er en cirkulær økonomi, der nationalt som globalt smitter, forplanter sig og får nye tanker og handlemønstre til at spire. Det er

ge produkterne med fornyet garanti. Det fordobler produkternes levetid og er samtidig en fornuftig forretning.

Hos Herning Vand har de bygget et anlæg, der

fundamentet under fremtidens vækst og velstand.

Vi giver i vores rapport 27 anbefalinger til regeringen for, hvordan vi accelererer og styrker omstillingen til en økonomi, der er cirkulær. Det langsigtede mål er et samfund uden affald. Et samfund, hvor produkter og materialer finder et nyt liv efter forbrugsdøden. Gevinsten af en intelligent omstilling kan for Danmark i 2035 betyde op til ekstra 45 mia. kr. i bnp og 13.000 ekstra job.

Hvis vi skal accelerere udviklingen og høste frugterne, kræver det, at virksomhederne har de bedst mulige vilkår, at myndighederne understøtter udviklingen og - ikke mindst - at borgerne har mulighed for at træffe oplyste tilvalg af produkter og services, der fremmer en cirkulær økonomi. Men mest af alt kræver det, at vi bliver konkrete.

Derfor anbefaler vi at videreudvikle og udbrede de mærkningsordninger for produkter og services, der understøtter cirkulær økonomi. Når vi ved, at forbrugerne ikke bare foretrækker produkter, der er produceret bæredygtigt, er det alene et spørgsmål om transparens: Viljen er der. Og med et privatforbrug på 800 mia. kr. årligt er der også et markant markeds-potentiale. Men virksomhederne skal have mulighed for at markedsføre cirkulære produkter, og forbrugerne skal have de rette forudsætninger for at vælge.

Vi skal tænke cirkulært uden at gå i ring

man ikke betaler dobbelt moms af brugte varer i produktionen. Men alt for få virksomheder benytter den. Den skal fremmes og forenkles for at

øge incitamentet til at genbruge, genfremstille og reparere.

Vi anbefaler, at virksomheder og organisationer stiller skarpere krav til deres leverandører. Danske virksomheder indkøber varer og tjenesteydelser for 1.700 mia. kr. om året.

Med de penge kan vi skabe et lukrativt marked for cirkulære løsninger.

Det afhænger af virksomhedernes vilje og efterspørgsel. Så skal leverandørerne nok følge med. Starter vi i den offentlige sektor, har vi ca. 300 milliarder årligt i indkøb at gøre godt med i forhold til at gøre en signifikant forskel. Det er ikke så lidt.

Vi anbefaler, at offentlige indkøb og byggerier sker på baggrund af totaløkonomi og livscyklusberegninger. I dag fokuserer vi alt for ofte på anskaffelsesprisen, når det offentlige køber ind, fordi en anden kasse betaler driften.

byggeri- og anlægsaffald. Stigningen er især fremkaldt af øgede nedrivningsaktiviteter.

Udfordringen er, at man for mange bygninger og produkter ikke kender til sammensætningen af materialerne eller indholdet af problematiske stoffer. Derfor går meget værdi ofte tabt. Med et standardiseret og digitalt bygningspas og produktdatabase sikrer vi, at tvivlen ikke kommer nedrivningen og forbrændingen til gode.

Bedre identifikation vil gøre det billige at vedligeholde, reparere og renovere samt gøre det muligt at få mere værdi ud af materialer og produkter i forbindelse med genbrug og genanvendelse.

Bedre identifikation vil gøre det billige at vedligeholde, reparere og renovere samt gøre det muligt at få mere værdi ud af materialer og produkter i forbindelse med genbrug og genanvendelse.

Det Advisory Board har jeg sammen med 11 andre erhvervsledere brugt seks måneder på at komme vinderformlen for cirkulær økonomi et spadestik nærmere.

Vi er stolte af resultatet, der er blevet til på baggrund af et væld af værdifulde og produktive inputs fra det erhvervsliv og de myndigheder, som skal bære Danmark gennem omstillingen.

Men der er endnu lang vej til målet. Vores 27 anbefalinger udstikker en klar retning for, hvordan vi kommer i gang. Nogle virksomheder har været i gang længe, mens andre er blevet ved de gode intentioner.

og op på hylderne. Bæredygtighed rimer lige så meget på økonomi, som det rimer på miljø, og cirkulære løsninger er nøglen til at give danske virksomheder en konkurrencefordel, der kan åbne nye markeder i ind- og udland.

VORES VISION ER, at dansk erhvervsliv i 2030 har en global førerposition inden for udvikling, implementering og eksport af cirkulære løsninger.

Det kræver, at vi tænker cirkulært, når vi tænker strategi og forretning. Det kræver, at vi tænker cirkulært, når vi tænker politik og regulering.

Vi har bl.a. sat målsætninger om, at vi frem mod 2030 øger ressourceproduktiviteten med 40 pct., øger den samlede genanvendelse til 80 pct. og reducerer affaldsmængden med 15 pct. Det er ambitiøst, men ikke umuligt.

Vores mål med rapporten er cirkulært. Den skal ikke ende som et fossilt brændstof, der for en begrænset periode sætter strøm på debatten om fremtidens forbrug og produktion for så at ebbe ud, indtil et nyt råd sætter strøm på batterierne igen.

Vi skal tænke cirkulært uden at gå i ring. Regeringen har med nedsættelsen af Advisory Board vist, at de tager udfordringerne alvorligt.

Tiden er nu inde til også at vise, at de tager ansvar for implementeringen af anbefalingerne og hjælper sig selv og de danske virksomheder med at gribe den gyldne mulighed for eksport og vækst, der ligger foran os.

FLEMMING BESENBACHER